

Alguerès: «la llengua del cor». Italià: «la lingua che conta». Lleialtat lingüística i actituds políticament correctes a l'Alguer

ENRICO CHessa
Universitat Autònoma de Barcelona
SOPHIA SIMON
Universitat de Zuric

1. INTRODUCCIÓ*

La sensació que pugui tenir un catalanoparlant no alguerès en arribar per primer cop a l'Alguer és la de no sentir gaire català pel carrer. Isabel Olesti, jove escriptora i periodista catalana, en una nota apareguda al diari *Avui* del 2 d'abril de 2009 relativa a un viatge a Sardenya, per exemple, ens diu que «a l'Alguer la gent sap català però ningú el parla». Que *ningú* no parli alguerès és, evidentment, una exageració; és, tanmateix, inqüestionable que, en termes generals, la gent tendeix a parlar italià més que no pas català en les interaccions quotidianes. L'alguerès s'està convertint en mer símbol referencial d'identificació col·lectiva: els parlants declaren obertament llur fidelitat a la varietat tradicional del territori i l'orgull de formar part de la comunitat catalanoparlant, però es decanten cap a l'italià en les interaccions de cada dia, i aquesta és la llengua que majoritàriament transmeten als fills (vegeu, per exemple, Chessa, 2007).

Amb aquest article intentarem donar raó del conflicte lingüístic d'avui dia a l'Alguer, a la llum d'un comportament bastant generalitzat entre la població, en virtut del qual els parlants mostren una actitud positiva cap a l'alguerès, expressen

* Aquest article s'emmarca dins el projecte de recerca finançat pel Ministeri de Ciència i Innovació i pels Fons Europeus per al Desenvolupament Regional, ref. FFI2009-14449-C02-01, i també per l'Institut d'Estudis Catalans.

forta preocupació per la seva desaparició, però a la vegada segueixen parlant majoritàriament l'italià (amb els fills) o segueixen utilitzant cada vegada més el català al·lòcton (o un alguerès molt catalanitzat), principalment en les interaccions amb catalanoparlants no algueresos.¹ Com s'explica, per exemple, que un gran nombre de progenitors expressin penediment per haver parlat en italià als fills però segueixin parlant-lo amb els néts? Per què un mateix parlant ostenta una actitud de lleialtat cap a l'alguerès però a la vegada afirma, més o menys obertament, que l'italià és la llengua de la qual els seus fills no poden prescindir? Per què un jove alguerès entrevistat per un canal de televisió local s'adreça als oients (en principi, majoritàriament algueresos) en català central?

En donar respostes a aquestes preguntes, ens cenyirem, sobretot, a com els algueresos expressen el lligam amb l'alguerès, això és, amb la seva identitat peculiar; de com explícitament manifesten el desig de mantenir la seva *unicitat* i *alteritat* i, d'altra banda, de com en realitat expressen una vinculació més sòlida amb l'italià, que segueixen parlant en les interaccions naturals i espontànies de cada dia. Així, donarem raó d'un procés de *mimesi* (a través de l'adquisició de l'italià), però també de l'ostentació d'un desig (bé real bé dissimulat) de preservar la *unicitat* lingüísticocultural de l'Alguer. Aquest conflicte entre *mimesi* i *alteritat*, com veurem, es resol a través d'una forma de *lleialtat* lingüística que hem anomenat *moral* i s'expressa a través d'*actituds políticament correctes*; també es mitiga a través de l'adquisició i/o l'ús del català al·lòcton; una estratègia «intel·ligent», això és, per no abandonar el català eliminant, però, el «fardell» de l'alguerès.

2. LES NORMES D'ÚS I LA SUBSTITUCIÓ LINGÜÍSTICA

Que no parlin l'alguerès no significa, però, que els algueresos (joves) no en tinguin coneixement (en major o menor grau), ni que no el facin servir, esporàdicament, en situacions concretes. El cert és que, tal com ens ho explica Joaquim Arenas en el fragment 1, si són sol·licitats per un catalanoparlant al·lòcton, per exemple, els (catalanoparlants) autòctons (fins i tot els més joves) responen, i aconsegueixen mantenir una conversa (bé totalment bé parcialment), en català.

Arenas posa clarament de manifest dues circumstàncies en relació amb les normes d'ús a l'Alguer. Perquè es donin converses en català, cal: 1) que, evidentment, hi hagi unes condicions favorables (és a dir, «si la circumstància ho exigeix»), i/o 2) que un interlocutor catalanoparlant al·lòcton estimuli la interacció

1. Utilitzem els termes *català al·lòcton* i *catalanoparlant al·lòcton* per referir-nos a les varietats de català parlades fora de l'Alguer i als seus parlants, respectivament.

en català. El punt 1 pressuposa l'existència d'una combinació de factors, com ara el *lloc* on es dóna la conversa, l'*edat* dels parlants, llurs *competències* i la *història de les interaccions lingüístiques* entre els interlocutors (això és, la llengua que han parlat sempre entre ells). I això vol dir que l'ús de l'alguerès està vinculat a la presència d'unes condicions contextuais molt específiques sense les quals la llengua d'interacció predominant passa a ser, automàticament, l'italià.

FRAGMENT 1

Resposta de Joaquim Arenas a Isabel Olesti²

[...] Dels quaranta-tants milers d'algueresos, estimació que he pogut fer al llarg de molts anys de contacte, 18.000 saben alguerès, i la majoria l'entenen. D'aquests, 13.000 saben parlar el català de l'Alguer, però només l'usen si la circumstància ho exigeix o si l'interlocutor català persisteix, en el diàleg, en la llengua que li és pròpia. Els altres 5.000 restants són els que parlen el català de l'Alguer normalment, és a dir, a casa i al carrer [...].

Fixem-nos com, per exemple, en el fragment 2, una dona catalanoparlant d'uns setanta anys d'edat (que anomenarem *Ego*) s'adreça als seus interlocutors, en una sala d'espera d'un consultori mèdic, en italià. Probablement, hauria utilitzat l'alguerès si tots els interlocutors haguessin estat, per exemple, més grans d'edat, si els hagués conegut i, sobretot, si la llengua habitual d'interacció amb tots (o bé amb la majoria d'ells) fos el català. Com es pot observar, Interlocutor 1, que coneix *Ego*, li contesta en alguerès («ió»), però es passa a l'italià quan s'adreça a tothom («Ma c'è dottor Piras o c'è il sostituto?»).

FRAGMENT 2

A cal metge (02.09.2010)

(Situació: set persones esperen que se'ls cridi per la consulta amb el metge. Una d'aquestes és un senyor d'uns seixanta anys, que conversa, en italià, amb una noia asseguda al seu costat. Una altra és una senyora d'uns setanta anys; la resta de persones tenen entre trenta i cinquanta anys. Una senyora anciana (*EGO*) entra al consultori i, adreçant-se a tothom, pregunta, en italià, qui és l'últim.)

EGO (adreçant-se a tothom): Chi è l'ultimo?

2. *Avui* (6 abril 2009), p. 10. Vegeu, també, Arenas (2000).

INTERLOCUTOR 1: Ió.

EGO: Ah, vostè és l'última! (*S'asseu al costat d'Interlocutor 1.*)... Qui calor que està fent...

INTERLOCUTOR 1: Ha dit que canviava, el temps...!

EGO: Eh, ja és canviat, però no en aquí. M'ha telefonat mon fill, que és de les parts de Olbia [a la costa nord-est de Sardenya] i m'ha dit: «*qui sta piovento, ma!*» [...].

INTERLOCUTOR 1 (*adreçant-se a tothom*): *Ma c'è dottor Piras o c'è il sostituto?*

INTERLOCUTOR 2: *No, dottor Piras non c'è piú, ce n'è un altro, adesso, di dottore. Dottor Piras ha lasciato...*

Dues qüestions, relacionades entre elles, es desprenen del fragment 2:

1. Que, en un espai públic (la sala d'espera d'un metge de capçalera en aquest cas concret), la llengua d'ús és l'italià, si no és que altres factors (per exemple, el nombre de persones, els tipus de vincles que hi ha entre els interlocutors i llur edat) facin decantar cap a l'alguerès.

2. Que l'ús lingüístic està condicionat tant pel grau de familiaritat amb l'interlocutor (Ego i Interlocutor 1 es coneixen) com per llurs competències en alguerès (tant Ego com Interlocutor 1 són catalanoparlants).

La segona circumstància a què es refereix Arenas (això és, que un catalanoparlant al·lòcton estimuli l'ús del català), d'altra banda, suggereix clarament el rol cabdal que els catalanoparlants no algueresos tenen en fomentar l'ús (si bé esporàdic i circumstancial) del català a l'Alguer. Efectivament, tot sembla indicar que, mentre els algueresos van abandonant la llengua autòctona per a les interaccions intragrupals, l'ús del català per a les interaccions intergrupals creix (vegeu, per exemple, Chessa, 2011). El cert és que, tot i uns coneixements més o menys sòlids de català per un sector considerable de la societat algueresa, l'ús de l'alguerès és avui dia un fet ben marginal (entre les generacions més joves), relegat a contextos i interlocutors específics (trobades culturals, Internet, publicacions diverses, catalanoparlants al·lòctons, etc.), mentre que les interaccions de cada dia, sobretot les familiars, es caracteritzen per un ús predominant de l'italià, la llengua amb més legitimitat social (Chessa, 2007, 2011). Tot i així, després del declivi començat als anys cinquanta (vegeu Chessa dins d'aquest volum) amb l'abandó del català en les interaccions amb els fills a causa d'un sentiment d'autodi molt marcat i generalitzat, els algueresos, avui, semblen (re)descobrir la importància del català i (les generacions més grans) expressen penediment per no haver-lo transmès als fills.

3. LLEIALTAT I ACTITUDS LINGÜÍSTIQUES A L'ALGUER DEL TERCER MILENNI

3.1. *Discursos contrahegemònics i ideologies múltiples*

Arran, sobretot, de la proliferació, en els últims quaranta anys, d'ideologies contrahegemòniques, al centre de les quals hi ha el respecte dels grups minoritzats (vegeu, per exemple, Edwards i Pritchard Newcombe, 2005, p. 135), ha anat prenent cos (entre un sector important de la població, sobretot en l'àmbit institucional) un patró de comportament social «políticament correcte» (vegeu l'apartat 5) que indueix a tenir conductes i/o opinions «alguereses» (i/o «catalanistes») o, en tot cas, no ofensives i respectuoses vers l'alguerès: ningú (excepte casos molt aïllats), per exemple, ostentarà mai, de manera immediata i directa, actituds negatives, o negarà la seva fidelitat a la llengua tradicional del territori. Tal com ho explica un catalanoparlant al·lòcton resident a l'Alguer en un fòrum de discussió en línia, el que molts algueresos diuen obertament (o no diuen) no correspon necessàriament amb el que realment pensen i/o fan:

FRAGMENT 3
GUS.DAN. 31.03.2006³

[...] vull fer una intervenció com alguerès d'adopció que sóc, i com a pare de dos petits algueresos [...].

Com a comunitat, penso que els pares i mares de la postguerra (50 i 60) van fer majoritàriament una tria lingüística, la de matar l'alguerès com a llengua de comunicació familiar i, per tant, llengua de transmissió als fills. Certament fou una decisió imposada/influenciada per la idea de l'estat nació italià on tots tenien que parlar obligatòriament la llengua de Dante, una decisió imposada per la ignorància de les mestres que recomanaven a les mares de deixar de parlar alguerès per passar-se a l'italià. [...] la mestra de mon fill gran [...] amb tota la seva carrega d'ignorància em va demanar que per fer-li un bé al minyó tenia que parlar amb ell en italià a casa. *Molts ara no tenen el valor de dir-ho a la cara, però ho pensen i ho practiquen*, per no dir de tants i tants alguereses de cor i bona voluntat que no han estat capaços de transmetre la pròpia llengua als fills i això últim no és una crítica, és una constatació de la dura realitat de la fantàstica però jacobina Itàlia.

El cert és que, al marge de les declaracions i ostentacions de «solidaritat», l'ús real de la llengua en les interaccions de cada dia, així com la responsabilitat de salvar l'alguerès, són tasques que es tendeix a delegar «a altres»: molt sovint al

3. <<http://www.racocatala.cat/forums/fil/36941/sobre-lalguer-literatura-alguerese>>.

sistema educatiu i a les institucions públiques en general; altres vegades a les associacions culturals o, encara, a altres parlants. Els nostres informants, per exemple, no acceptarien que l'alguerès deixés de parlar-se, però no fan res, en primera persona, perquè això no succeeixi.⁴ L'aspecte més curiós és, però, que els actors institucionals i culturals als quals s'atorga la responsabilitat de la feina de recuperació lingüística també adopten actituds «políticament correctes» en virtut de les quals el que ostenten públicament i expressen obertament no correspon necessàriament al comportament que, en privat, adopten realment («molts ara no tenen el valor de dir-ho a la cara, però ho pensen i ho practiquen, per no dir de tants i tants algueristes de cor i bona voluntat que no han estat capaços de transmetre la pròpia llengua als fills», fragment 3).

Ras i curt: l'alguerès rep mostres d'estima i afecte però no és el codi lingüístic que els parlants fan servir habitualment. El resultat és, doncs, una contradicció (aparent) entre el que els algueresos (catalanoparlants) diuen de l'alguerès (per exemple, «un patrimoni que cal conservar»), el que pensen realment (per exemple, «caldría mantenir la pròpia peculiaritat lingüística, però no es pot prescindir de l'italià») i l'ús real que en fan (això és, esporàdic). Una de les manifestacions més paradigmàtiques d'aquesta contradicció és l'actitud d'aquella generació de progenitors que expressa penediment per haver deixat de parlar l'alguerès als fills (als anys cinquanta i seixanta, fonamentalment) i que, tanmateix, ara, ja avis, segueixen utilitzant l'italià amb els néts. Una mostra d'això són les declaracions d'una àvia de setanta anys d'edat (RMM.10.09.10), que reconeix l'error d'haver parlat als fills en italià sense que, però, hagi adoptat l'alguerès com a llengua d'interacció amb la néta:

FRAGMENT 4
RMM.10.09.2010

RMM.10.09.2010: Sí, s'està perdent assai [l'alguerès]. La joventut no ne parla més de alguerés [...] per co' la culpa és de los genitors que no hi emparen [...] per cosa se volen tots... parlar en italià per... no el sep... no el sep manco ió per cosa! *Com he esballat ió; ió als fills he esballat a no hi parlar-li en alguerés.* Lego, in seguito, emparaven també bé l'italià...

ENTR.: I si poguessi tornar endrera...

4. Les nostres consideracions es basen en l'anàlisi d'un total de 163 gravacions d'enquestes semi-dirigides (biografies lingüístiques i històries de vida) realitzades pels autors entre el 2002 i el 2010, a més d'un buidatge de converses en diversos fòrums de discussió en línia, interaccions de Facebook i vídeos en línia.

RMM.10.09.2010: *Parlariva alguerès directament, de la naixita!* Rípit que he esballat. Me só pentida d'allò que he fet. [...] *M'agradariva assai que també ma nêta parlessi l'alguerès, per co' sem perdent-la la llengua.* [...] *lo comprén però no hi fa al parlar-lo.*

3.1.1. Entre mimesi i alteritat

Així, mentre les ideologies dominants (o verticals) encoratgen l'ús de la llengua «nacional», alhora que condemnen (més o menys obertament i més o menys directament) l'ús de les llengües minoritàries, les ideologies contrahegemòniques (o horitzontals) divulguen la idea que els grups minoritaris també tenen drets i que, per tant, cal protegir-los. Aquestes dues maneres (aparentment) contrastants d'entendre la realitat no són, però, sempre ni necessàriament, l'expressió de sectors socials oposats. En els últims anys, la qüestió de les llengües «no nacionals» s'ha convertit (a l'Europa occidental) en tema d'interès entre la majoria de les forces socials i polítiques, i la desaparició de les llengües minoritàries, en una preocupació transversal. En el cas de l'alguerès, l'interès per la seva salvaguarda troba, a més, el suport institucional fora de l'àmbit local: la creació d'una seu de la Generalitat de Catalunya (Espai Lull) és, com veurem al llarg de l'article, l'últim exemple concret de com «els catalans» tenen un rol primari en el discurs «catalanitzador» a l'Alguer.

Tanmateix, tant el desenvolupament d'ideologies contrahegemòniques com el suport institucional que en deriva no pressuposen (de moment) un increment de l'ús de l'alguerès, sinó que això més aviat implica l'aparició del que hem anomenat *lleialtat lingüística moral* (vegeu l'apartat 5, però també Chessa, 2007, p. 134-137) o, cosa que és gairebé el mateix, d'actituds i produccions culturals *políticament correctes* (apartat 5); això és, de «disposicions d'ànim» (vegeu Biberbach, 1988), en línia amb els dictàmens del corrent ideològic contrahegemònic, sense, però, traspasar els límits que les ideologies dominants imposen: el reconeixement i, sobretot, el manteniment de l'italià com a única llengua plenament legitimada i funcional. Es tracta, tal com indica Taussig (1993, citat per House, 2002, p. 23-33), d'un compromís entre el desig d'ostentar la pròpia diversitat grupal (l'*alteritat*) i la recerca d'emancipació socioeconòmica, que passa a través de l'adquisició i del manteniment dels trets (lingüístics) del grup dominant (*mimesi*). I vol dir això que es dona certa «complicitat» entre les ideologies dominants i les contrahegemòniques, i les dues visions de la realitat conviuen perfectament dins d'una mateixa societat de manera no obertament conflictiva.

Fixem-nos, per exemple, com la mateixa informant del fragment 4 (RMM.10.09.2010) adquireix ara (fragment 5) una posició clarament favorable a l'italià, perquè entren en joc factors instrumentals en què el valor funcional i pragmàtic de les llengües en contacte esdevé fonamental de cara a la tria lingüística:

FRAGMENT 5
RMM.10.09.2010

ENTR.: Si tenguéssim de fer una classifica de diverses llengües, com per exemple l'alguerès, lo sardu, l'inglés i l'italià, com fóra aqueixa classifica?

RMM.10.09.2010: La primera, ara... beh, a saber bé l'italià, lego soprattutto l'inglese, per co' ormai se parla sól inglese i *l'última és la llengua nostra, se sap, això se sap!*

ENTR.: Per cosa és important parlar l'italià?

RMM.10.09.2010: *Per ésser compresos bé de tots; també per l'escola... per tot [...] per treball, per tot, certo! Avui es important això!*

ENTR.: I primera era important?

RMM.10.09.2010: No! *Hi havia gent analfabeta, infatti. Gent assai analfabeta.*

L'aspecte més significatiu i interessant de la realitat sociolingüística de l'Alguer del tercer mil·lenni és, per tant, la voluntat que els parlants mostren de preservar la pròpia unitat lingüística (l'*alteritat*), però a la vegada la necessitat de formar part d'un grup (lingüístic) de referència socioeconòmicament més atractiu (*mimesi*). Dit d'una altra manera, el perfil sociolingüístic de l'Alguer actual s'ha de veure com el resultat d'un conflicte entre, d'una banda, unes *motivacions sentimentals*, que empenyen cap a l'alguerès i, d'una altra, unes *motivacions instrumentals* (o pragmàtiques), que, en canvi, pressionen cap a l'ús de l'italià (en les interaccions amb els fills) o, fins i tot, del català al·lòcton (de manera més o menys esporàdica). El resultat és un *procés de substitució lingüística dissimulat*.

El cas d'un informant catalanoparlant inicial de quaranta-set anys d'edat (GC.26.08.2010, fragment 6) és ben paradigmàtic del conflicte entre la voluntat de mantenir la pròpia peculiaritat lingüísticocultural i la necessitat de mimetisme amb la cultura dominant. GC.26.08.2010 té una funció institucional important, dins del departament de cultura de l'ajuntament, amb el rol, entre altres qüestions, de fomentar el coneixement i l'ús de l'alguerès entre la població juvenil. L'entusiasme que l'informant va ostentar durant l'entrevista en relació amb la necessitat de revitalitzar l'alguerès i la seva implicació activa en la promoció d'activitats «normalitzadores» contrasten, però, amb el comportament lingüístic que ell mateix manté en àmbit privat, i amb els seus fills en particular.

Cal remarcar, però, que el comportament de GC.26.08.2010 no és ni únic ni poc freqüent. Forma part d'un *doble discurs* generalitzat, en virtut del qual, d'una banda (a la superfície), hi ha la tendència a expressar (de diferents formes i maneres) l'amor i la implicació per la recuperació de l'alguerès, mentre que, d'una altra, en les interaccions de cada dia, els parlants es decanten clarament cap a l'italià. Així, el fet que GC.26.08.2010 parli en italià tant amb interlocutors catalanoparlants inicials (com ara companys de feina) com amb els seus fills és perfectament en línia amb una norma compartida, que «imposa» l'ús de la llengua dominant per a les interaccions més íntimes i accepta el català com a llengua vehicular dins dels límits del discurs cultural. Vegem, tot seguit, com l'informant justifica la seva tria lingüística amb els seus fills:

FRAGMENT 6
GC.26.08.2010

ENTR.: Perché hai deciso di parlare in italiano con tuoi figli?

GC.26.08.2010: [...] *obbligare*... anche un bambino ad una lingua... a meno che non sia, come quando sono nato io, che era la lingua... era l'unica lingua che si parlava... [...] *l'ho fatto nella libertà di scelta del bambino*. Perché io, anche a casa, parlo in italiano con mia moglie, però con i miei genitori si parla tantissimo in algherese [...] Io gli parlo in italiano... gli parlo anche in algherese, però non sono come alcuni... anche se son molto contento, per esempio, che alcuni giovani che conosco parlano esclusivamente in algherese ai figli —*ed è bellissimo sentire un bambino parlare in algherese*— e quindi credo che sia anche corretto, come *credo che sia anche corretto lasciare la libertà poi ai bambini*...

La decisió de parlar en italià als fills s'ha fet en nom de la «llibertat». El verb *obbligare*, d'altra banda, es refereix a l'alguerès, com si parlar la varietat local de català amb els fills representés alguna mena de càstig. És a dir, l'ús de la llengua italiana dóna als nens certa llibertat, que, en canvi, no tindrien si se'ls parlés en alguerès. També és molt interessant la manera en què expressa el goig d'escoltar un nen petit parlant en alguerès («*ed è bellissimo sentire un bambino parlare in algherese*»), com si es tractés d'un esdeveniment folklòric, d'entreteniment, gairebé una atracció de circ.

Comptat i debatut, la presència de motivacions tant sentimentals com instrumentals, per tant, és el resultat de l'existència d'un fort sentit de la pròpia unitat cultural, però també de la consciència que qui realment deté el poder és el grup lingüístic al·lòcton (Kulick, 1992). El resultat, tal com apunta House (2002, p. 14) en el cas de la comunitat navaho a Arizona, és l'aparició d'una societat que exhibeix una varietat d'ideologies tant hegemòniques com contrahegemòniques. Els

parlants es troben, així, involucrats en un conflicte entre la necessitat d'assemblar-se al grup dominant a través d'un procés de *mimesi* i el desig de mantenir la pròpia diversitat (*alteritat*). A l'Alguer, el repte d'adquirir o mantenir, d'una banda, els trets de la italianitat i, de l'altra, de preservar la pròpia identitat (lingüística) distintiva es resol de la manera següent:

1. A través de l'adopció d'una *tercera via*: la convergència cap al català al·lòcton, en tant que compromís entre la total italianitat i la total algueresitat lingüística: s'abandona l'alguerès sense abandonar el català.

2. A través del que hem anomenat *lleialtat lingüística moral* i *actituds políticament correctes*.

També es resol a través de la pràctica de les *alternances de codi*, en tant que marques d'identitat, però aquest tema el deixem, de moment, apartat, amb la intenció de tractar-lo en una altra ocasió amb l'atenció que es mereix.

4. EL CATALÀ AL·LÒCTON I LA TERCERA VIA

La globalització i les oportunitats que els algueresos ara tenen d'entrar en contacte amb catalanoparlants al·lòctons han canviat dràsticament, en els últims anys, l'escenari sociolingüístic de l'Alguer. L'impacte del català en la comunitat algueresa, en termes de més visibilitat i més oportunitats comunicatives és, ara, un fet incontrastable. Els nous mitjans de comunicació i Internet, l'augment de cursos de català, l'establiment de l'Espai Lull i el vol diari entre l'Alguer i Girona, per exemple, són mostres dels canals a través dels quals el català ha aconseguit penetrar de manera significativa dins la comunitat algueresa. Tanmateix, si bé el prestigi atorgat al català al·lòcton dins aquest nou escenari es consolida, la percepció (més o menys dissimulada) que els algueresos tenen de la seva varietat local no va més enllà dels vincles sentimentals. La simple vinculació sentimental (i/o formal) que els parlants mantenen amb l'alguerès no es contraposa al valor instrumental (però també el sentimental) atorgat a l'italià, que, per això, és utilitzat de manera prioritària en tots els àmbits.

L'alguerès, tot i el ressò del discurs lingüísticoidentitari que s'ha anat elaborant en els últims anys, no s'associa amb oportunitats d'ascens social, modernitat o creixement professional, per exemple, sinó que és, senzillament, el símbol de la peculiar identitat dels algueresos i, en última anàlisi, l'expressió més evident de llur diversitat (en relació, principalment, amb la comunitat sardoparlant). D'altra banda, el català al·lòcton (això és, qualsevol de les varietats de català parlades fora de l'Alguer, sobretot el català central) sí que, en canvi, és percebut com a llengua prestigiosa, útil i moderna.

El nou mercat, per tant, implica més presència i més visibilitat del i per al català no alguerès i una consegüent presa de consciència dels algueresos quant a la

posició que aquest ocupa (en contraposició a l'alguerès) dins l'esfera política, socioeconòmica i cultural. D'aquí, que es doni una situació lingüística que podríem definir de *perversa*, en el sentit que el català al·lòcton va adquirint prestigi i funcionalitat mentre l'alguerès segueix sent percebut com un codi sense cap (o amb molt poc) valor instrumental. La tendència a adquirir, i a usar (en situacions determinades), una varietat de català que s'acosta més aviat a l'estàndard de base central mentre s'abandona la varietat tradicional del territori n'és el resultat. En altres mots, el nou mercat no sembla disposat a aturar l'abandó de l'alguerès, però sí a afavorir l'ús del català al·lòcton (en les interaccions intergrupals).

Els fragments 7 i 8 que es presenten a continuació són mostres emblemàtiques de la relació que, en general, els parlants estableixen amb el català al·lòcton i l'alguerès.⁵ En el fragment 7, CS.11.12.2008, un informant de cinquanta-un anys d'edat, posa de manifest la diferència de percepció entre les dues varietats a través del comportament d'una noia algueressa de vint anys:

FRAGMENT 7
CS.11.12.2008

[...] al [nom d'un restaurant], una cameriera de vint anys (iò calqui volta hi vaig amb catalans, amics que venen en aquí)... anem en allí i ió hi parl en alguerés. Ió he provat a parlar en alguerés i aqueixa minyona de vint anys te respon en alguerés, no?! He dit: «Ma sés alguerés? Io só vengut en aquí de quan havem obert, de vuit anys, i mai t'he entés parlar en alguerés!». I aqueixa me diu: «Si ió só algueressa. Lo comprenc bé». *Sols que se vergonyegen, normalment, de parlar alguerés, però, si troben catalans, lo parlen [...]*.

Als joves algueresos, com la noia del fragment 7, els fa vergonya de parlar alguerès amb algueresos («sols [sic] que se vergonyegen»), però se senten plenament legitimats a parlar català (no necessàriament alguerès) amb catalanoparlants al·lòctons («però, si troben catalans, lo parlen»). Si bé les interaccions intragrups en català obeeixen, en part, a la presència d'una norma que, en termes generals, requereix la plena competència en alguerès dels interlocutors directament involucrats en la conversa, l'estigma, que encara s'associa amb la varietat local, així com el prestigi associat amb el català al·lòcton, també fan un paper significatiu de cara a unes tries lingüístiques que afavoreixen les interaccions en català amb parlants al·lòctons i en italià entre parlants autòctons.

5. Tot i ser conscient de la importància que té el sard en la situació sociolingüística algueressa, l'abast de l'article no ens permet desenvolupar el tema amb l'atenció que es mereix. El deixem, per tant, aparcat, i ens comprometem a tractar del rol i de la funció de la llengua sarda en una altra ocasió.

En aquest sentit, és significatiu el que ens diu una informant de quaranta-un anys d'edat (GR.05.02.2009) respecte al català al·lòcton: una varietat lingüística, en conjunt, més refinada que l'alguerès («sí, piú pulito dell'algherese»), això és, una varietat, tot plegat, més atractiva. Al cap i a la fi, el català al·lòcton (en general associat amb Barcelona, ciutat de moda) representa, en contraposició amb l'alguerès, l'oportunitat de ser part activa (culturalment, econòmicament, artísticament, etc.) dins un mercat més ample i, sobretot, estimulador.

FRAGMENT 8

GR.05.02.2009

ENTR.: Haveu tengut mai contactes amb catalans?

GR.05.02.2009: Sí.

ML.05.02.2009:⁶No, ió no... ió no, no m'és capitat...

GR.05.02.2009: Io sí... eerr... turiste... turiss-tes... així se diu?!

ENTR.: I com parlaven [*sic*] amb els catalans?

GR.05.02.2009: ...eeerrr... bé... eeerrr... si riusciva... a capire quello che dicevano e noi riuscivamo a comunicare, anche perché... forse, boh, avevo meno vergogna prima non lo so, m'imbarazzava di meno ...eeerrr... ci capivano. Un tipo di pronuncia completamente diverso, *come se fosse un italiano che pronuncia l'algherese, l'ho trovato, io... molto piú aperto... sí, piú pulito dell'algherese...*

Amb l'aparició del nou mercat, per tant, el procés substitutori de l'alguerès cal veure'l, ara, en relació amb la presència de dues varietats lingüístiques dominants: l'italià i el català al·lòcton. En termes generals, la presència del català al·lòcton ajuda d'alguna manera a contrarestar el domini de l'italià i a reforçar, així, la vinculació dels parlants amb la llengua tradicional del territori, però, a la vegada, posa de manifest l'estatus d'inferioritat de l'alguerès en relació amb el català.

Així, els algheresos semblen ser ben conscients que les oportunitats que ofereix el nou mercat catalanoparlant representen per a les generacions més joves (d'italòfons inicials) una ocasió clara d'emancipació (socioeconòmica), la qual passa necessàriament a través de l'adquisició de la llengua, com es desprèn del fragment 8 que hi ha a continuació, on la protagonista (SP.02.03.2009), una noia de vint-i-set anys, fa servir (conscientment) una varietat de català molt propera al central, que ha après arran d'ambicions professionals:

6. El marit de la informant que també participava a l'entrevista.

FRAGMENT 9
SP.02.03.2009

SP.02.03.2009: Sono di Alghero, de l'Alguer... puc parlar en català? Visc al carrer XXXX, tinc vint-i-set anys i... estudio, al moment, a la universitat de Sàsser [...] faig un curs d'informàtica i anglès. [...] el català el vaig estudiar des del dos mil-i-cinc. L'alguerès el parlen la meva iaia, també els meus pares però poc; nosaltres parlem, en família, molt en italià.

ENTR.: Per cosa has decidit de imparar el català?

SP.02.03.2009: *Per treballar en el turisme...*

4.1. *El discurs catalanitzador i l'ús lingüístic*

El nou discurs «catalanitzador» dels últims anys es caracteritza per tenir dues línies principals d'acció; d'una banda, l'estratègia de la persuasió: encoratjar a aprendre i/o a valorar l'alguerès pel nombre d'oportunitats que el coneixement d'un idioma parlat per deu milions de persones comporta. D'una altra banda, l'estratègia de l'escolarització i de la divulgació de les normes escrites a través de l'aprenentatge formal, de missatges escrits de caire diferent, més que no pas la d'encoratjar la competència oral dels parlants no inicials (vegeu, per exemple, Chessa, 2008, p. 183).

Quant als avantatges del nou mercat, el cert és que les oportunitats s'associen clarament amb el coneixement del català al·lòcton, la llengua de Catalunya (i Barcelona en particular), una realitat que s'identifica amb la modernitat, la cultura, les oportunitats de creixement professional, l'art, i (per a alguns) amb el F. C. Barcelona. En una entrevista molt recent relativa a un projecte que té com a objectiu la introducció del català en el sistema educatiu (al marge del Projecte Palomba que ja existeix, hom suposa), el director de l'Espai Lluïll, Joan Elies Adell, evidencia que l'aprenentatge de l'alguerès és profitós precisament per les seves implicacions socioeconòmiques:⁷

7. Per a més informació sobre el Projecte Palomba, vegeu Chessa, 2007, p. 43-45.

FRAGMENT 10

Joan Elies Adell (*Espai Llull*)⁸

ENTR.: *La lingua nelle scuole e l'economia*, questi sono i due canali attraverso i quali il catalano di Alghero deve vivere e deve continuare a farlo, è così Joan Adell?

Joan Elies Adell: Sí [...] la voluntat és que la ciutat de l'Alguer tinga el desig, la voluntat... pensar que és bo per a la seua ciutat que a l'escola els minyons puguin aprendre aquesta llengua; i després la conseqüència és que això és bo per als minyons però també és bo [...] per a la ciutat perquè l'alguerès és un tresor, és un tresor lingüístic, és un tresor cultural i també *és una condició de possibilitat per a les persones que parlen la llengua per a moure's en l'economia, moure's en els interessos culturals envers la Catalunya*. És a dir, jo crec que són diversos passos per aconseguir un objectiu comú: i és que la llengua de l'Alguer siga viva i siga útil.

Que l'existència d'un nou i més ample mercat lingüístic pugui encoratjar els algheresos a aprendre català és segurament un bon argument; el cert és, però, que, tal com el mercat italià va portar a l'abandó de l'alguerès (és bastant significatiu, i paradoxal a la vegada, que la periodista s'adreça en italià a l'entrevistat catalanoparlant), hi ha molt bones raons per pensar que el mercat catalanoparlant podria portar a l'aprenentatge i ús del català al·lòcton, més que no pas de l'alguerès (entre els joves italòfons inicials). De fet, els neoparlants mostren clarament una bona competència de català, però no d'alguerès, mentre entre els *semiparlants*, *parlants inicials* o *semiinicials* (vegeu Chessa dins d'aquest mateix volum), s'observa la tendència a la convergència cap al català al·lòcton.

El tema de la convergència —i la divergència (vegeu, per exemple, Giles *et al.*, 1973)— es refereix a aquells mecanismes psicolingüístics que són al darrere del traspàs de trets lingüístics d'un parlant a un altre, en virtut de la «necessitat», en molts casos, de reduir distàncies socials. La convergència cap al català al·lòcton a l'Alguer sembla que es dona en virtut d'aquell principi segons el qual els parlants avaluen els costos i beneficis del canvi de llengua (vegeu Winford, 2003, p. 119); el mateix principi que, al cap i a la fi, ha portat a l'adopció de l'italià i a l'abandonament de l'alguerès, substancialment a partir dels anys cinquanta i seixanta. Així, mentre l'italià s'imposa com a llengua dominant en les interaccions intragrupal, l'ús del català creix de manera notable en les interaccions (ocasionals, però cada cop més freqüents) entre algheresos i catalanoparlants al·lòctons.

8. <<http://video.alguer.it/v?id=43953>>.

Franca Masu, una coneguda cantant algueresa, per exemple, fa prevalentment ús de català al·lòcton quan s'adreça al públic, quan parla amb periodistes, en els seus comentaris a Facebook i, fins i tot, tendeix a substituir trets lingüístics típics de l'alguerès amb trets al·lòctons en cançons populars alguereses, com es pot notar en els fragments 11 i 12 que hi ha a continuació. El primer (fragment 11) és un extracte d'una entrevista feta a TV3, mentre el segon (fragment 12) és la transcripció d'una estrofa d'una seva interpretació canora de la cançó popular «Minyona morena».

A part d'uns quants casos aïllats on s'aplica la norma fonètica característica de l'alguerès (per exemple, $r > [l]$ en «ce[l]ta», però també «ce[r]t»), s'usa l'adjectiu indefinit «altro» (en «altros músics») en comptes d'«altres», i la forma d'obligació és expressada amb el verb «tendre» («tenc de») en comptes del verb «haver»; el text del fragment 11 és un clar intent d'apropar-se a la parla d'un catalanoparlant al·lòcton. Per exemple, mostra la tendència a mantenir el so /r/ també en aquells casos en què passa a [l] (per exemple, «pa[r]lar», «pe[r]sona»); la tendència a evitar el rotacisme (per exemple, «m'agra[ð]ava», «possibi[l]itat»); la tendència a utilitzar el possessiu «meva» en lloc de «ma», com en «la meva mare»; la tendència a fricativitzar alguns sons africats (com a «comen[s]at»); així com la tendència a convertir un so lateral en velar, com davant de [ɣ] (com «l'A[ɣ]uer»).

FRAGMENT 11

Franca Masu: entrevista televisiva⁹

Si *tenc de pa[r]lar* de mi, com a *pe[r]sona* que estima la música, *he de dir* que... *he nascut* cantant, realment. *Des de* petita he sempre cantat. *M'agra[ð]ava* realment... i *tenia* la *possibi[l]itat* de repetir les coses, les músiques, *els motius* que ió entenien per ràdio, per *televisión*... I *la meva* mare s'estava encantada de això, d'aquesta possibilitat: de *petiteta* (tres anys quatre anys) repetir amb una *ce[l]ta* facilitat les coses que ió *[e]ntenia*. Doncs, he sempre cantat. He estimat la música, sobretot la música italiana, però, *esdevenint gran* he *comen[s]at* a apreciar sobretot el jazz. He après una mica aquesta manera de cantar, he escoltat *m[o]ltíssim*... *m[o]ltíssimes* cantants i *m[o]ltíssimes* artistes i he *comen[s]at* a *tocar* amb els meus companys de l'*A[ɣ]uer* i *altros* *músi[k]s* jazzistes sards o de *altros* països en els locals amb un *ce[r]t* èxit, diem així, *èxit* local.

Es podria argumentar que l'adopció de trets lingüístics al·lògens respon a l'exigència d'afavorir la intercomprensió. La qual cosa és segurament certa en un gran nombre de casos; la convergència és, tanmateix, totalment innecessària en moltes

9. <<http://www.youtube.com/watch?v=Dxflc5SyqOg&feature=related>>.

altres situacions. La velarització del so lateral /l/, per exemple, és un tret bastant comú del català al·lòcton (però desconegut en alguerès modern) i la seva adopció potser cal veure-la com el desig d'acostar-se a una manera de parlar més prestigiosa (és a dir, el català central). Sembla evident, per tant, que la tendència a «catalanitzar» els textos de cançons populars, com el que es presenta a continuació (fragment 12), respon, possiblement, a la necessitat de *des-algueresitzar-se*. A part d'aquells trets que també hem vist en el fragment 11 (com la tendència a evitar el rotacisme), el text del fragment 12 mostra la presència de (o, millor dit, l'aproximació a) sons al·lògens que podrien ser evitats, en funció de la comprensió mútua, com per exemple la tendència a convertir les «a» i «e» àtones en vocal neutra [ə], com en català central («gr[ə]ciosa»), així com la tendència a fricativitzar els sons africats («[ʒ]en(t)»).

FRAGMENT 12

*Franca Masu: «Minyona morena» (cançó popular)*¹⁰

Despe[r]ta-te o prenda i gr[ə]ciosa
 [ə]scolta la mia llamentà
 Que mentres tu [ð]ormis contenta
 Ió pas una vi[ð]a afanosa
 Per ésser tu així graciosa
 Escolta qui te v[u]l [sic] bé
 Que fins a la [ʒ]en(t) d[ə]l carrer
 Per a mi arresta to[r]ba[ð]a

Ara bé, l'ús del català al·lòcton, en el cas de Franca Masu, pot ser justificat per raons de mercat discogràfic i d'interlocutors i públic prevalentment no algueresos. Com podem explicar, però, l'ús total de català no alguerès en aquells casos, com el del fragment 13, en què un parlant de l'Alguer s'adreça fonamentalment a un públic alguerès fent servir una varietat lingüística aliena?

Tres codis s'alternen en un text molt breu: italià, alguerès i català al·lòcton. El periodista presenta l'entrevistat en italià tot mirant directament a la càmera com si estigués intentant afermar el seu rol de periodista (que no pot prescindir de l'italià) davant els televidents, el rol del canal de televisió (que funciona fonamentalment en italià) i el rol de l'italià com a llengua base (que, al cap i a la fi, legitima l'existència del canal de televisió). El canvi cap a l'alguerès, després d'aquesta introducció preparatòria, és una mena d'alternança no marcada, ja que el seu ús és

10. <<http://www.youtube.com/watch?v=oQfksUk7hhI&feature=related>>.

aquí apropiat al tema de què es parla (la situació sociolingüística). En canvi, el que en principi s'hauria de percebre com a alternança marcada és el pas abrupte al català al·lòcton efectuat per l'entrevistat. No tenim elements que ens ajudin a avaluar les reaccions dels televidents algueresos en aquest cas concret, però sembla que l'ús del català al·lòcton s'estigui convertint, no sense «conflictes», en una pràctica acceptada i, per tant, no marcada (en determinades situacions).¹¹

FRAGMENT 13

*Gavino Balata: entrevista televisiva*¹²

ENTR.: Da sempre, la salvaguardia della propria lingua d'origine è fondamentale per ogni comunità. Ne parliamo in questo caso con Gavino Balata, un algherese che ha lavorato per una agenzia governativa catalana a Bruxelles. *Cosa se te de fer per protigir la llengua d'origine?*

GAVINO BALATA: Doncs, gràcies per aquesta oportunitat. Jo penso, *ma... eerrr... però* també ho pensen també els meus amics catalans que la qüestió no és tant el que es pot fer des d'un punt de vista institucional, de l'administració pública, del municipi, però també el que podem fer nosaltres com a algueresos, com a catalanoparlants (però val per qualsevol llengua) per mantenir, per protegir la seva llengua. Doncs, jo penso que han de ser només... no només les iniciatives públiques sinó també les iniciatives que vénen dels ciutadans, les iniciatives que no siguin només culturals, però també iniciatives de [...] de tipus econòmic. Aleshores, ara amb l'obertura de la nova casa de la Generalitat aquí a l'Alguer jo penso que no *sem*, no *som* només nosaltres algueresos que hem de preguntar als catalans què volen fer amb la nostra llengua, sinó que som nosaltres algueresos que hem de proposar activitats i idees per al desenvolupament de les relacions entre Catalunya i l'Alguer.

En efecte, hem notat la tendència a la convergència en un gran nombre de parlants, tant en l'àmbit oral com escrit (en fòrums de discussió i Facebook, prevalentment). Com a mostra, se us proposa el fragment 14, en el qual s'ex-

11. Gavino Balata és, avui, un dels actors socials més compromesos i actius dins el discurs de la recuperació de l'alguerès. I cal remarcar que, recentment, se li ha notat un esforç d'acostament a una manera de parlar més tradicional (per la pressió que, potser, li deu venir de sectors de la comunitat de catalanoparlants inicials de l'Alguer). Tanmateix, se segueix observant la tendència a utilitzar formes al·lògenes de català en els seus comentaris a Facebook o en fòrums de discussió a Internet, per exemple. Al marge del prestigi del català al·lòcton, aquí tenen un paper important dos factors: el fet que es tracti d'un italòfon inicial així com la major presència de xarxes socials on s'utilitza el català al·lòcton respecte d'aquelles on es parla l'alguerès. En tot cas, és molt significatiu que un italòfon inicial de l'Alguer hagi d'arribar a l'alguerès (amb esforços) passant primer pel català al·lòcton.

12. <<http://video.alguer.it/v?id=25179>>.

pressa un parlant de vuitanta-dos anys d'edat (AC.08.12.2008), immigrant a l'Alguer de molt jove.

FRAGMENT 14

AC.08.12.2008

[...] só nat a [...] una ciutat de l'*interior* de la Sardenya i... la *meva*, er... i la mia llengua materna és lo *sard*. Só vengut a l'Alguer de petit i... així he *après* l'alguerès *pels carrers* i... després, nel mil-nou-cents-noranta *vaig a [sic]* freqüentar l'escola de alguerès P. Scanu [...]. Tenc sol una germana que habita a Sàsser i ió no he coneixut *al meu pare* per cosa *va morir* quan ió teniva dos mesos i *aleshores* só críxit a la casa del *meu iaio* [...]. Bé, les escoles *elementals* les he fetes [...] de la primera finjam... fins a la *quintera [sic]*...

Com es pot veure, AC.08.12.2008 fa un ús considerable de trets no autòctons (evidenciats en cursiva), però la llengua base és clarament l'alguerès, a diferència dels textos analitzats anteriorment (fragments 9, 11, 12 i 13), en els quals la llengua predominant és el català al·lòcton. AC.08.12.08 és un exemple emblemàtic d'allò que Mario Salvietti, en el seu polèmic llibre *La catalanità degli algheresi. Dall'equivoco al bluff*, anomena *catarés*, una barreja de català al·lòcton i alguerès (1988, p. 45).

5. LA LLEIALTAT LINGÜÍSTICA MORAL I LES ACTITUDS POLÍTICAMENT CORRECTES

Ja hem comentat (apartat 3) com, arran de la proliferació d'ideologies contrahegemòniques, ha anat prenent cos un patró de comportament social que es pot definir de *políticament correcte*. L'aparició d'actituds políticament correctes no és, però, una prerrogativa de l'Alguer, i el nou context sociolingüístic italià pot ser descrit, en general, en aquests termes. Mair Parry (2002), per exemple, ens diu que l'actual situació sociolingüística d'Itàlia es desdibuixa a partir del fet que és políticament correcte donar suport a les llengües amenaçades (2002, p. 55). Com a conseqüència d'això, els parlants se senten obligats a no expressar actituds negatives vers la llengua minoritària, i fins i tot a utilitzar-la en contextos comunicatius determinats. Tal com ens explica Coluzzi, arran de l'empenta exercida pels discursos contrahegemònics, tant els dialectes com les llengües de minories s'obren camí per trobar nínxols on ser emprats, com ara Internet, SMS, rètols comercials, però això no sembla que tingui (ni tindrà) repercussions en la transmissió intergeneracional (Coluzzi, 2009, p. 43).

El *políticament correcte* és un terme politicolingüístic nascut als Estats Units als anys setanta que denota l'ús d'un llenguatge específic amb funció eufemística.

I això vol dir que els parlants són conscients que s'han d'evitar opinions i/o termes que puguin resultar ofensius envers grups minoritaris.¹³ En termes generals, el tema de la correcció política fa referència, fonamentalment, a les interrelacions entre grups humans d'una mateixa societat i, sobretot, a les normes i convencions establertes que en determinen la convivència. El reconeixement de valors d'aquest tipus s'estén, també, fora de les fronteres d'un estat determinat fins a abastar la globalitat del planeta, i concerneix, amb criteris cada vegada més diversos, la coexistència d'àmbit mundial, la qual cosa inclou, entre altres aspectes, el tractament de les diverses llengües, cultures i religions.

A l'Europa occidental, són considerats políticament correctes, per exemple, la defensa de la natura, la integració i el respecte de les persones minusvàlides, la igualtat entre homes i dones, la llibertat d'expressió, la no-discriminació, el multiculturalisme, etc. És dins d'aquesta línia que avui en dia se situa el tema que aquí es tracta: donar per descomptat que les llengües minoritàries constitueixin un patrimoni cultural que s'ha de defensar. En general, tots els membres d'una determinada societat coneixen i són sensibles als temes que constitueixen els objectes del políticament correcte; una sensibilització que es realitza a través de la llengua, és a dir, del discurs, i que transporta, entre d'altres, els valors que una societat es proposa de defensar.

A partir d'aquí, resulta evident que les opinions, els judicis, les percepcions, en definitiva, que els parlants expressen no representen necessàriament el que els mateixos parlants realment pensen, ni són, doncs, sempre congruents amb llur comportament. Les ideologies contrahegemòniques i l'aparició d'actituds políticament correctes, de fet, no han determinat, a la pràctica, un increment real de l'ús lingüístic en les interaccions de cada dia, i el que el «dialecte» ha obtingut en els últims anys no va més enllà del mer valor simbòlic (com a signe d'identitat grupal) i expressiu (citacions, hilaritat, etc.) en un nombre molt reduït de situacions comunicatives (Sobrero, 2003, p. 40, citat per Coluzzi, 2009, p. 43). A l'Alguer, per exemple, s'ha notat un increment de l'ús de l'alguerès en la retolació pública, a Internet, etc., però les interaccions orals de cada dia es donen fonamentalment en italià, i la discrepància entre el «desig» expressat de salvar l'alguerès i el comportament real (prevalentment en italià) és encara ben evident.

L'Alguer no és, però, un cas aïllat. Evans (1996) ens informa que als Estats Units d'Amèrica els processos de substitució lingüística entre els grups de parla hispana es compleixen en el torn de dues o tres generacions, tot i una *declarada lleialtat lingüística* envers el castellà. El pas del castellà a l'anglès efectivament és el resultat de la pressió exercida per les necessitats lingüístiques que requereix el

13. Vegeu, per exemple, <http://www.phrases.org.uk/meanings/287100.html>.

context, el qual sembla molt més poderós i «intimidatori» que no pas l'afecció declarada dels hispànics envers la seva llengua. Els parlants tenen, en certa manera, el *deure moral* d'expressar llur fidelitat a la llengua minoritzada, però pràcticament no s'oposen —perquè no poden o no volen— al retrocés lingüístic.

Així, igual que algú rep, en un moment de dificultat, suport moral —perquè no li poden oferir res de material, concret i efectiu—, en una situació de dificultat lingüística com la que experimenta la comunitat de l'Alguer, els algueresos sembla que donen tot llur suport a l'alguerès, però ells, personalment, no volen (o realment no poden) fer res per augmentar-ne l'ús social. El cert és que el context, i consegüentment les normes d'ús, exerceixen una pressió tan forta que els parlants, tot i «sentir-se dolguts» pel procés de substitució lingüística en curs, es decanten, a l'hora de la veritat, cap a la llengua dominant: l'italià. Per tant, d'una banda, es mostra obertament una clara actitud positiva (una afecció declarada a la llengua minoritzada) i, de l'altra, és com si es delegués a algú altre per a fer la feina concreta (és a dir, usar realment l'alguerès), atès que, en general, hom vol seguir les normes dominants i tenir un comportament que generi acceptació social i emancipació socioeconòmica.

I la combinació d'aquestes dues maneres oposades d'encarar-se amb la qüestió lingüística ens presenta el parlant de l'Alguer com una mena de «militant lingüístic frustrat». *Militant* perquè expressa el desig que l'ús de l'alguerès augmenti, i *frustrat* perquè es troba en la condició d'oferir només suport moral, a través d'actituds políticament correctes, a la llengua en recessió. La *lleialtat moral*, per tant, pot ser definida com una mena de relació desequilibrada entre allò que són les disposicions d'ànim políticament correctes dels parlants i el comportament real d'aquests. Ras i curt: els algueresos saben perfectament el que *han de* dir, però també el que *han de* fer, això és, com s'han de comportar.

En línia amb un comportament políticament correcte, és preferible evitar aquells temes que per convenció no són pertinents —com ara els tabús— o bé designar-los amb termes eufemístics; això vol dir que, per tal de complir amb les normes de la convivència i del respecte, hom necessita recursos lingüístics adequats. Dit d'una altra manera, la llengua serveix tant per a expressar valors, creences, opinions, com, a la vegada, també per a «disfressar-ne» determinats aspectes. Així doncs, el políticament correcte es refereix, fonamentalment, al *discurs* que es genera per valorar determinats aspectes de les conductes humanes i de la realitat i per ocultar-ne d'altres.

A la base del concepte del políticament correcte, hi ha la convicció, des d'un punt de vista lingüístic, que existeix una relació inseparable entre la llengua, el pensament i la realitat d'una determinada societat. El *discurs* no només és allò que forma el pensament d'una determinada societat, sinó que és molt més: és l'eina amb la qual es pot influenciar el pensament dels membres d'un grup humà. En altres mots, la tutela de les llengües minoritàries i la creació d'una consciència

pública respecte de la seva importància és, també i sobretot, una qüestió estrictament relacionada amb el discurs que se'n produeix; és a dir, de la terminologia oficial amb la qual se'n parla. Sembla evident, doncs, que el discurs políticament correcte pot canviar no sols determinades expressions, sinó també actituds socials, tot i que tant les ideologies de fons com el comportament social conseqüent quedin fonamentalment inalterats.

5.1. *El context sociocultural específic de l'Alguer i el políticament correcte*

Quant a l'Alguer, hom observa una sèrie de conviccions adquirides. Mitjançant una terminologia concreta, en relació amb la (presumpta o real) catalanitat, i a través de les diverses polítiques de «sensibilització lingüística», com ara els cursos d'alguerès, que es fan d'uns anys ençà, s'ha anat formant una consciència, més o menys sentida, de la pròpia identitat lingüística i cultural. De fet, tothom sap que l'algueritat (i/o la catalanitat) és un tema actual amb connotacions positives, i la majoria dels algueresos «vigilen» les pròpies afirmacions (però no necessàriament les pròpies conductes) d'acord amb criteris considerats políticament correctes. Hem pogut observar, per exemple, la repetició de «fórmules» i punts de vista en línia amb el que es percep com a «manera de pensar» socialment acceptada, això és, políticament correcta. També s'observa la tendència a acceptar que determinats temes, com ara la catalanitat, no es poden ignorar.

Efectivament, tal com ens explica Roland Barthes, «des que és proferida, ni que sigui en la intimitat més profunda del subjecte, la llengua entra al servei d'un poder. En ella, indefectiblement, es dibuixen dues rúbriques: l'autoritat de l'assertió, la gregarietat de la repetició».¹⁴ Així, hem pogut observar que la majoria dels entrevistats s'ha pronunciat sense reserves a favor de la necessitat de salvar l'alguerès, i això és un fenomen que transcendeix les fronteres generacionals, tal com es desprèn dels fragments que es presenten a la pàgina següent: una dona de setanta-un anys (fragment 15), un noi de vuit anys (fragment 16) i una noia de setze anys (fragment 17).

Ja a partir de finals del segle XIX, sobretot amb l'arribada del cònsol Eduard Toda, l'Alguer va començar un procés, per bé que elitista, de descobriment de les seves peculiaritats lingüístiques, i es va convertir en una comunitat culturalment en fermentació. És, però, gràcies als contactes posteriors amb els països catalans, sobretot arran del «retrobarment» del 1960, que l'eufòria lingüísticocultural va començar a créixer notablement. En un sector determinat de la societat civil (intel-

14. Roland BARTHES, lliçó inaugural de la càtedra de semiologia literària del Collège de France, pronunciada el 7 de gener de 1977. Disponible en línia a: <<http://www.raco.cat/index.php/Marges/article/viewFile/108250/157819>>, p. 221-232 (traducció de Montserrat Ingla).

lectuals de diferent origen sociocultural) es produïa (o reproduïa) una presa de consciència lingüística: «es comença a entendre i a assumir que la desaparició del català de l'Alguer suposaria la pèrdua, en la majoria de casos irrecuperable, d'un coneixement cultural únic [...]».¹⁵

FRAGMENT 15
MM.20.09.2008

Sì, amb mon marit he sempre parlat en alguerés, amb els fills no, no s'usava a l'època, però comprenen, eh? [...] Sì, sì, *anche io sono d'accordo per salvare l'algherese.*

FRAGMENT 16
LM.10.04.2009

Sì, siamo orgogliosi di essere algheresi. L'algherese, sì, sì, lo parlo. Lo parlo un po'. C'è mio nonno che parla sempre in algherese. [...] Io lo capisco, ma rispondo in italiano. *Ma è peccato, lo vorrei parlare anch'io. Perché sennò, si perde...*

FRAGMENT 17
SC.29.09.2009

L'algherese, sì, lo capisco, ma parlare? No, solo per scherzare. Per prendere in giro gli altri. Io non riesco a parlare in algherese; *ma sarebbe bello, è la nostra lingua, dobbiamo difenderla...*

Exemples concrets d'aquesta conscienciació creixent són les nombroses activitats culturals dutes a terme per diferents artistes algueresos en l'àmbit de la música, del teatre i de la poesia en alguerès, i l'intercanvi i la col·laboració amb artistes catalans, gràcies a l'impuls dels òrgans de la política lingüística i cultural del Govern de Catalunya. Actualment, s'observa un pic de la presa de consciència lingüísticoidentitària amb una revalorització enorme de l'alguerès, fet que està en contradicció flagrant amb el pensament (i el políticament correcte) dels anys setanta, quan, per exemple, els anuncis en alguerès de les sortides i arribades dels

15. GENERALITAT DE CATALUNYA (2010), *Treballar a la frontera: La Generalitat a Perpinyà i a l'Alguer*, Barcelona, Generalitat de Catalunya, p. 39.

vols fets per un empleat (l'activista i intel·lectual Rafael Caria) a l'aeroport van provocar reaccions públiques molt severes. Avui en dia, al contrari, no només es posen cartells i rètols en alguerès (o en català al·lòcton) a tot arreu, sinó que l'ús de l'alguerès té suport jurídic.

5.2. *La influència lingüística sobre l'opinió pública i la difusió dels conceptes i termes clau del políticament correcte*

Cada societat tendeix a construir ideologies i comportaments políticament correctes en funció tant de la seva situació politicocultural com dels propis interessos. En el cas que aquí s'analitza, el discurs procatalà i proalguerès té la funció d'evidenciar la importància de la «catalanitat» de l'Alguer i, d'alguna manera, de justificar una col·laboració estreta amb Catalunya per interessos culturals, certament, però també econòmics (i sociopolítics). Així, a diferència de les ideologies dominants pròpies de l'Estat italià que impos(av)en conviccions com ara «un Estat, una llengua», avui en dia és políticament correcte no només ser proalguerès, sinó també procatalanistes, arran de discursos legitimadors que porten a reconèixer i evidenciar les arrels catalanes de l'Alguer. Els mitjans a través dels quals es vehicula el discurs són els clàssics, entre d'altres: actes públics, diaris i documents informatius de la Generalitat de Catalunya, en particular els de la seu algueresa. A partir d'un d'aquests documents (*Treballar a la frontera*), a continuació es presenta una mostra de «construcció ideològica» que és a la vegada *contrahegemònica* respecte al discurs dominant de l'Estat italià, però també adquireix connotacions *hegemòniques* respecte a la relació centre-perifèria de l'àrea lingüística catalano-parlant.

5.2.1. Mesures lingüístiques

5.2.1.1. ÚS I DIFUSIÓ DE DETERMINADES FORMULACIONS AMB LES QUALS ES DESIGNEN LES RELACIONS ENTRE CATALUNYA, L'ALGUER I SARDENYA

L'Alguer es designa com:

- El «país català de Sardenya» (p. 36);
 - «la porta d'entrada a Sardenya» (p. 36) per a Catalunya i se subratlla;
 - «la proximitat lingüística i cultural» (p. 36) entre l'Alguer i Catalunya.
- Catalunya, d'altra banda, es designa com:
- La «mare pàtria» dels algueresos (p. 38).

5.2.1.2. FORMULACIONS AMB LES QUALS ES DESIGNA LA COL·LABORACIÓ ECONÒMICA CATALANOALGUERESA

Ja hem vist (apartat 3.1) que una de les qüestions que més repercussions té en les representacions sociopsicològiques de la realitat és la creació d'un mercat catalanoparlant. A *Treballar a la frontera*, de fet, es parla expressament de la intenció de promoure la llengua algueresa per objectius econòmics:

— «compartir llengua (i recuperar-la, on s'està perdent), compartir tarannà i cultura, ens pot obrir mercats o possibilitats d'estudi, de relació personal o de negoci. Provem-ho doncs. És una aposta de futur» (p. 5).

Es parla, també, dels avantatges econòmics per a l'Alguer a:

— «afegir-se a la locomotora catalana» (p. 6).

I es parla, també, de:

— «la connexió aèria i [...] l'obertura d'una via marítima que uneix el port de Barcelona amb el de Porto Torres [...] i que permet de crear altres vincles de col·laboració que poden donar pas a un nou interès per la llengua, per part dels algueresos però també per part dels catalans» (p. 36).

5.2.1.3. FORMULACIONS AMB LES QUALS ES DESIGNA LA IDENTITAT DELS ALGUERESOS

Pel que fa a la identitat dels algueresos, trobem expressions gairebé propagandístiques que subratllen una catalanitat molt més forta de la que surt de la majoria de les declaracions de les persones entrevistades. Per exemple, es diu que l'Alguer es reclama la «Barceloneta de Sardenya» i que els algueresos es consideren catalans i «defensen amb orgull aquesta petita parcel·la d'Itàlia on es parla una llengua que comparteixen amb deu milions de parlants»; també es parla d'una «acceptació joiosa de la catalanitat» (p. 5).

Més endavant s'hi llegeix que l'«atracció [que senten els catalans per l'Alguer] no és unidireccional. També els algueresos, quan s'han de referir a Catalunya —i principalment a Barcelona, la “seva” metròpoli— ho fan amb afecte i estimació. Fins fa relativament poc, per a ells [els algueresos] Catalunya era només un referent romàntic i sentimental, una mena de “mare pàtria” cosmopolita que els servia per reforçar el seu sentit de la identitat, que es vol diferent de la resta dels sards. Ara, però, Barcelona i Catalunya han deixat de trobar-se lluny, massa lluny. Costa poc d'arribar-hi, en temps i en diners. Catalunya és un referent concret i viu, que deixa d'ésser mític i imaginari, per convertir-se en una opció real d'intercanvi econòmic o acadèmic, de lleure o de negoci, de comunicació mútua» (p. 38).

Tot i ser cert que existeix, dins un sector social ben caracteritzat etnolingüísticament, un cert sentiment de catalanitat, la situació és molt més complexa i,

sobretot, heterogènia, com es desprèn dels fragments que es presenten a continuació:

1. Catalanitat explícita:

FRAGMENT 18
PM.20.09.2008

Certo che siamo catalani. Prima pensavo spagnoli, ma poi [...] questa grande cosa.

FRAGMENT 19
SR.12.04.2011

Sì, siamo parte di questa cultura...!

2. Indiferència, manca d'interès o manca de comprensió per tota mena de polèmiques:

FRAGMENT 20
EF.13.04.2009

[...] ma perché dovrei dire che sono catalana? Sono nata e cresciuta qui, sono sempre stata ad Alghero.

FRAGMENT 21
JP.16.06.2011

Noi nel nostro piccolo non troviamo nessuna difficoltà. Don N. dice che il nostro catalano è una variante del catalano, giustamente [...] italianizzati certi termini, ma... Invece ci sono delle associazioni che dicono che non si deve parlare [...] invece neanche in Catalogna lo parlano tutti perfettamente. [...] Non si mettono d'accordo, come in politica. Quindi i conflitti nascono per loro, non per noi!

3. Anticatalanitat explícita:

FRAGMENT 22
RC.30.09.2010

Ma noi, cosa c'entriamo con la Catalogna? Perché mi ci dovrei interessare! Semmai, se devo andare all'estero, vado in Inghilterra o negli Stati Uniti. Quello della catalanità è un'identità fatta al tavolino!

Les tres posicions aquí il·lustrades es podrien agregar, a partir del grau d'acceptació de la catalanitat de l'Alguer, al concepte del políticament correcte en el sentit següent: les afirmacions a favor de la catalanitat corresponen plenament a les directrius propagades oficialment; les afirmacions més aviat neutrals hi compten de manera crítica, però testimonien a través de l'ús natural de l'alguerès un lligam fort i autèntic amb la llengua local, mentre que les afirmacions anticatalanistes neguen l'existència d'una relació real, viva i viscuda amb Catalunya, no veuen la importància de la llengua local per al desenvolupament actual de l'Alguer i no corresponen, per tant, a les conviccions del políticament correcte.

6. REACCIONS DELS ALGUERESOS A LES MESURES A FAVOR DE LA LLENGUA

A partir de les mesures a favor de la recuperació de l'alguerès breument mencionades en els apartats anteriors, cal plantejar-se, ara, l'efecte que aquestes tenen en la població algueresa. És a dir: de quina manera es manifesta el comportament lingüístic en relació amb les declaracions dels parlants sobre l'Alguer, Catalunya, la situació lingüística i l'ús individual de l'alguerès?

6.1. *Sentiments de culpabilitat*

A l'apartat 3.1, ja hem vist, a través del testimoniatge de RMM.10.09.10, que existeix un sentiment de culpabilitat en aquells progenitors que han transmès l'italià (una llengua quasi aliena per a molts pares) als fills. Aquí s'ofereixen dos exemples més de dues dones, una de seixanta-vuit anys (fragment 23) i una altra de cinquanta-set (fragment 24).

6.2. *Autojustificacions*

A més del sentiment de culpabilitat tot just esmentat, també s'han observat manifestacions de diverses formes d'actituds que volem classificar com estratègies d'autojustificació. Hi entren, entre d'altres, les següents autojustificacions:

FRAGMENT 23
RS.01.10.2009

Con i nostri figli non abbiamo mai parlato in algherese, purtroppo. Ora che ci sono tutte queste organizzazioni, lo sappiamo meglio che è importante. Forse avremmo dovuto parlare di più in famiglia. Io ho sempre parlato in algherese con mio marito, ma con i figli no. Anche perché loro non volevano...

FRAGMENT 24
EF.13.04.2009

[...] è chiaro, io personalmente l'algherese, lo vivo come lingua dels pares, dei miei genitori; io ho parlato a casa con la mia famiglia sempre in algherese, io con mio marito parlo sempre in algherese. Purtroppo l'interruzione c'è stata con miei figli, con i miei figli a cui parlo in italiano, perché... Non dico che è stata un'interruzione naturale. In un certo qual modo era quella la realtà, in quel momento. Era difficile, [...], eh insegnare... Forse non eravamo abbastanza consapevoli del patrimonio che stavamo così perdendo. Ai nostri figli non abbiamo parlato in algherese. Però loro capiscono perfettamente l'algherese, usano l'algherese in determinate situazioni.

— Per no haver pogut utilitzar l'alguerès de petits:

FRAGMENT 25
LT.28.08.2008

Mi ricordo che ci dicevano, non parlate in algherese a casa, perché poi quando venite a scuola scrivete [...], ma quello era ignoranza però ignoranza da parte nostra perché le scuole erano fatte [...], ma anche ignoranza da parte dei professori! [...] diceva che quando venite qui a scuola scrivete [...] quando scrivete i temi, scrivete le parole come traducendo dall'algherese all'italiano, male insomma [...], quello spettava a te [l'insegnante] insegnarmi a me a scrivere bene! E ci hanno fatto perdere completamente la lingua, ci disprezzavano perché parlavamo algherese. Chi parlava algherese era ignorante, povero e da disprezzare...

— Per no haver utilitzat l'alguerès amb els fills:

FRAGMENT 26

FS.01.10.2008

[...] ma allora ci dicevano di non usarlo perché faceva male... la maestra era convinta che parlare algherese potesse nuocere alla formazione dei nostri figli, perché si potevano fare degli errori nello scrivere, nella formulazione di frasi, senza capire invece che anzi era un arricchimento, cioè parlare due lingue era naturale.

— Per haver ensenyat un italià no correcte als nens:

FRAGMENT 27

LT.28.08.2008

[...] ma non lo sapevamo meglio; non avevo fatto la scuola, solo l'elementare... e quindi l'abbiamo parlato come potevamo, anche sbagliando...

— Per no utilitzar l'alguerès per culpa dels altres o de la situació. Vegem les afirmacions d'una noia de vint-i-set anys que avui parla l'alguerès per motius de feina, però els pares mai no van voler parlar en alguerès ni amb ella ni amb els germans:

FRAGMENT 28

CS.30.09.2010

[...] sì, parlo algherese, ma non a casa. Ogni tanto ci provo, ma non ho molte occasioni. Se penso poi ai miei amici che ne hanno ancora meno, di occasioni, che magari lavorano in campo scientifico, degli accademici, per loro è molto più utile l'inglese per esempio. E a casa per esempio potrei anche dire: «Babbo, oggi si parla in algherese!» Ma poi, dopo due battute è finito.

També molts entrevistats fan valer motius psicològics que són un obstacle, com ens atesta una dona de cinquanta-dos anys. Amb el seu marit, que és català, parla exclusivament en català, però amb els pares no és capaç a causa d'un «bloqueig lingüístic»:

FRAGMENT 29
DT.04.11.2010

Io non ci riuscirei a parlare con mia madre in algherese... Adesso per esempio quando ho conosciuto mio marito e l'ho presentato a casa, io con lui parlavo catalano, e mia madre per esempio con mio marito parla in algherese, tranquillamente, cioè si capiscono perfettamente, non hanno problemi, e lo parlava anche con mio padre, perfetto. Io ho cercato in un primo momento di parlare con loro, in presenza di mio marito, in algherese. Però non ci riesco, proprio, è un blocco, nel senso che ormai sono abituata a rivolgermi a loro in algherese..., eh, in italiano. Quindi con mia madre parlo in italiano, e se c'è mio marito davanti, allora faccio metà discorso in italiano, metà discorso in catalano.

7. CONCLUSIONS

Al llarg de l'article, hem vist que la llengua predominant avui a l'Alguer és l'italià. Tanmateix, també hem vist que, gràcies a la difusió del que hem anomenat *ideologies contrahegemòniques*, els algheresos van prenent consciència de llur peculiaritat lingüística. Així, s'ha desenvolupat la idea que l'alguerès també té drets i que, per tant, cal protegir-lo, sense, per això, deixar de parlar l'italià, la llengua amb més legitimitat social. Hem vist, de fet, que l'interès per l'alguerès i la seva supervivència és més aviat «superficial» i respon als dictàmens de les ideologies *contrahegemòniques* i no pas a la real, concreta voluntat de fer alguna cosa per aturar el procés de substitució.

Així, doncs, els parlants es troben involucrats en un conflicte entre la necessitat de formar part del grup dominant a través d'un procés de *mimesi* i el desig de mantenir la pròpia diversitat (*alteritat*). A partir d'aquí, hem donat compte de les estratègies que els parlants adopten per tal de resoldre aquest conflicte: a través de la convergència cap al català al·lòcton (el que hem anomenat la *tercera via* —no l'italià, però tampoc l'alguerès); a través del que hem anomenat *lleialtat lingüística moral* i *actituds políticament correctes*.

Hem vist, doncs, que, pel prestigi que li és atorgat així com per les oportunitats d'utilitzar-lo, els algheresos tendeixen a adoptar trets lingüístics del català al·lòcton i se senten plenament legitimats a parlar-lo (amb catalanoparlants no algheresos). I hem definit la *lleialtat lingüística moral* com una mena de relació desequilibrada entre allò que són les disposicions d'ànim dels parlants i el comportament d'aquests. Així, mentre els catalanoparlants a l'Alguer expressen preocupació per la seva varietat local, segueixen transmetent l'italià als fills, la llengua cap a la qual mostren veritable lleialtat.

El fet que es puguin observar fenòmens com la lleialtat lingüística i la *political correctness*, és a dir, determinades actituds lingüístiques com a reacció a la situació sociolingüística actual i una interacció amb el discurs politicocultural, no és, ben cert, exclusiu de la situació de l'Alguer, sinó que es pot observar en moltes regions plurilingües, on la política lingüística intenta intervenir en el destí de la llengua o les llengües concernides. Tanmateix, el cas de l'Alguer resulta particularment interessant, car es tracta d'un enclavament al·lòcton en una illa al·lòctona dins el territori d'un estat que, per la resta, actualment no manté relacions amb el món de la catalanofonia. Es tracta, doncs, d'una minoria dins una minoria, la qual cosa aboca a una situació molt complexa en la qual es poden observar, com sosté Bochmann (2007), pràcticament *in vitro* tots els fenòmens característics que es manifesten en territoris plurilingües.

BIBLIOGRAFIA

- AGHEYISI, Rebecca; FISHMAN, Joshua A. (1970). «Language attitudes: a brief survey of methodological approaches». *Anthropological Linguistics*, núm. 12, p. 137-157.
- ARENAS, Joaquim (2000). «Llengua i cultura a l'Alguer. Una perspectiva concreta». *Revista de Llengua i Dret*, núm. 33, p. 47-73.
- BARTHES, Roland (1977). Lliçó inaugural de la càtedra de semiologia literària del Collège de France, pronunciada el 7 de gener de 1977. Disponible en línia a: <<http://www.raco.cat/index.php/Marges/article/viewFile/108250/157819>>, p. 221-232. [Traducció de Montserrat Ingla]
- BIERBACH, Christine (1988). «Les actituds lingüístiques». A: BASTARDAS, Albert; SOLER, Josep (ed.). *Sociolingüística i llengua catalana*. Barcelona: Empúries, p. 155-183.
- BOCHMANN, Klaus (2005). *Wie Sprachen gemacht werden. Zur Entstehung neuer romanischer Sprachen im 20. Jahrhundert*. Leipzig: Verlag der Sächsischen Akademie der Wissenschaften zu Leipzig. (Sitzungsberichte der Sächsischen Akademie der Wissenschaften zu Leipzig. vol. 139, núm. 4)
- (2007). *Sprachliche Individuation in mehrsprachigen regionen osteuropas*. Volum 1.1. Leipzig: Leipziger Universitätsverlag.
- BOIX I FUSTER Emili (1993). *Triar no és traïr: Identitat i llengua en els joves de Barcelona*. Barcelona: Edicions 62.
- CHESA, Enrico (2003). *La llengua interrompuda*. Alguer: Càller.
- (2007). *Enquesta sobre els usos lingüístics a l'Alguer 2004: Llengua i societat a l'Alguer en els inicis del segle XXI*. Barcelona: Generalitat de Catalunya.
- (2008). «Normalització, codificació i complexitat sociolingüística. Oralitat i escriptura a l'Alguer: una relació difícil». *Revista de Llengua i Dret*, núm. 50, p. 177-200.
- (2011). *Another case of language death?: The intergenerational language transmission of Catalan in Alghero*. Tesi doctoral. University of London.
- COLUZZI, Paolo (2009). «Endangered minority and regional languages ('dialects') in Italy». *Modern Italy*, núm. 14 (1), p. 39-54.
- EDWARDS, Viv; PRITCHARD NEWCOMBE, Lynda (2005). «When school is not enough: new

- initiatives in intergenerational language transmission in Wales». *The International Journal of Bilingual Education and Bilingualism*, núm. 8 (4), p. 298-312.
- EVANS, Carol (1996). «Ethnolinguistic vitality, prejudice, and family language transmission». *Bilingual Research Journal*, núm. 20 (2), p. 177-207.
- FARINELLI, Marcel A. (2010). *El feixisme a l'Alguer*. Barcelona: Centre d'Estudis de Temes Contemporanis: Angle. (Idees. Assaig Breu; 20)
- FOUCAULT, Michel (1971). *L'ordre du discours*. Paris: Gallimard.
- GENERALITAT DE CATALUNYA (2010). *Treballar a la frontera: La Generalitat a Perpinyà i a l'Alguer*. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Departament de la Vicepresidència.
- GILES, Howard; TAYLOR, Donald M.; BOURHIS, Richard (1973). «Towards a theory of interpersonal accommodation through language: some Canadian data». *Language in Society*, núm. 2 (2), p. 177-192.
- HOUSE, Deborah (2002). *Language shift among the Navajos: Identity politics and cultural continuity*. Tucson: The University of Arizona Press.
- KULICK, Don (1992). *Language shift and cultural reproduction: Socialization, self, and syncretism in a Papua New Guinea village*. Cambridge: Cambridge University Press.
- MAYANS, Pere (2009). «L'Alguer: el lent camí de la recuperació lingüística». *L'Escltxa: Revista de la Llengua i la Cultura Catalanes*, núm. 20 (primavera), p. 10-12.
- MOLLÀ, Toni; VIANA, Amadeu (1989). *Curs de sociolingüística 2*. Alzira: Bromera.
- NINYOLES, Rafael L. (1989). *Estructura social i política lingüística*. Alzira: Bromera.
- OLESTI, Isabel (2009). «Concert d'ocells». *Avui* (2 d'abril), p. 22.
- PARRY, Mair (2002). «The challenges to multilingualism today». A: LEPSCHY, Anna Laura; TOSI, Arturo (ed.). *Multilingualism in Italy: Past and present*. Oxford: Legenda, p. 47-59.
- SALVIETTI, Mario (1988). *La catalanità degli algheresi: Dall'equivoco al bluff: La rievocazione carnevalesca dei fatti del 1412*. Alguer: Cerri. Collana. (La Veu Dell'altra Campana)
- SIMON, Sophia (2009). «Algherese? Sì, ma solo per scherzare. Zum Gebrauch katalanischer Versatzstücke in der Jugendsprache von L'Alguer». *Zeitschrift für Katalanistik*, núm. 22, p. 37-70.
- (2010). «Identità e menzogna. Biografie linguistiche di Alghero fra realtà e political correctness». A: SCALABRONI, Luisa (ed.). *Falso e falsi: Prospettive teoriche e proposte di analisi*. Palermo: ETS.
- (2011). «Das Algherese - Ein katalanischer Dialekt zwischen normativer Fremd- und Selbstbestimmung». *JournaLipp 1: Sprachvariation im europäischen Kontext - Language Variation in Europe and Beyond*, p. 105-130. Disponible en línia a: <<http://ojs.ub.uni-muenchen.de/index.php/lipp/article/view/32>>.
- SIRÉN, Ulla (1991). *Minority language transmission in early childhood: Parental intention and language use*. Estocolm: Institute of International Education. Stockholm University.
- WEINREICH, Uriel (1953). *Languages in contact: Findings and problems*. Nova York: Publications of the Linguistic Circle of New York.
- WINFORD, Donald (2003). *An introduction to contact linguistics*. Oxford: Blackwell.
- WOOLARD, Kathryn A. (1989). *Double talk: Bilingualism and the politics of ethnicity in Catalonia*. Stanford: Stanford University Press.